METAFICȚIUNEA ISTORIOGRAFICĂ ÎN LITERATURA ROMÂNĂ, DE LA MIHAIL SADOVEANU LA ŞTEFAN AGOPIAN

Conf. univ. dr. Ruxandra IVĂNCESCU
Universitatea „Transilvania", Braşov

Abstract

The present paper has as a theoretical item Linda Hutcheon's definition on the historical metafiction, and tries to demonstrate the presence of this kind of past re-presenting in Romanian literature. The main items are Sadoveanu's modern novels, where myth is searched beyond history, and Ştefan Agopian's writtings, where history is playground of parody.

Metaficțiunea istoriografică, o „dominantă" a lieraturii postmoderne, şi teoretizată ca atare, are, de fapt, o lungă istorie ficțională, fiind reprezentată diferit de-a lungul vârstelor culturale.

Anacronismul, mai mult sau mai puțin mascat de pretențiile reconstituirii obiective, este mereu prezent în scrierile ce re-prezintă trecutul. Metaficțiunea istoriografică postmodernă face un spectacol din punerea în scenă a re-prezentărilor multiple şi subliniază falia anacronică. De fapt, după cum arată teoreticianul Linda Hutcheon, prezentarea trecutului este inerent o re-prezentare a sa din perspectiva prezentului.

O proiecție a ideilor ce aparțin unui anume model cultural prezent îşi caută nu doar decorul ci şi resursele în trecut. Aspect pe care încercăm să îl demonstrăm printr-un scurt istoric al metaficțiunii istoriografice re-prezentată în manieră modernă şi postmodernă.

De fapt ce este metaficțiunea istoriografică? Nu este ficțiune pură ci metaficțiune, deoarece are un consistent suport în istorie, se construieşte pornind de la evenimente şi personaje reale. Atunci când se ia în serios, realizează o scrupuloasă reconstituire a faptului istoric, a unei epoci împreună cu ideile şi mentatitățile acesteia. Confruntă şi prezintă mai multe perspective asupra aceloraşi evenimente şi personaje. Sursa ideală pentru constituirea narațiunii istorice o reprezintă documentele. În lipsa acestora scriitorul apelează la itoriografie, şi astfel coeficientul de ficțiune creşte, pentru că istoriografia este, la rîndul ei, o re-prezentare a unei realități istorice, un punct de vedere subiectiv. Descoperirile arheologice, urme concrete ale unor civilizații trecute, au fost, la rîndul lor, o importantă sursă de inspirație pentru autorii de scrieri istorice, de la Flaubert la Marguerite Yourcenar

BDD-A23576 © 2009 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:02:07 UTC)

Romanul istoric se naşte odată cu romantismul, iar istoria devine un teren fertil de explorare şi expunere a uneia dintre temele majore ale romanticilor, şi anume identitatea. Subiectivismul, pasiunea descoperirii identității, inclusiv a celei naționale, se regăsesc în romanele lui Walter Scott sau Victor Hugo, dar şi în tratatele de istorie propriu-zisă, unde ficțiunea ia locul obiectivității.

De aceea putem spune că prima metaficțiune istoriografică adevărată este romanul lui Gustave Flaubert *Salammbô*.Atent documentat, după o cercetare a ruinelor Cartaginei de odinioară şi după citirea unor tratate de istorie, romanul îşi propune să reconstituie o epocă şi mentalitatea ei: ideile sociale, religioase ale cartaginezilor din vremea lui Hamilcar.Însă contextul istoric devine fundalul unei drame mitologice, în spatele personajelor romaneşti Salammbô şi Mâtho se află protagoniştii divini Tanit şi Moloh.Autor modern, Gustave Flaubert caută figura mitologică unificatoare, ce structurează subtextual romanul şi îi conferă coerență epopeică. Aspect evident şi într-un alt roman istoric flaubertian, *Ispitirea Sfântului Anton*, dar prezent subiacent şi în *Doamna Bovary* şi *Educația sentimentală*.Citindu-l pe Flaubert Radu Petrescu avea să ajungă la formula romanelor sale moderne, romanele joycene ale „miturilor îngropate".

Despre romanul modern ca ultim avatar al epopeii va vorbi Mircea Eliade. Şi îşi va ilustra teza prin *Noaptea de sânziene*, un roman în care personajele sunt, asemeni celor epopeice, pe jumătate personaje mitologice şi pe jumătate personaje literare.Atunci când cultivă istoria romancierii moderni caută mitologia, figura mitică totală, unificatoare, menită să rezolve tensiunile şi fisurile ontologice. O asemenea figură mitologică, figură textuală şi transtextuală se poate citi în epopeea dublineză a lui James Joyce sau în questa lui Proust *În căutarea timpului pierdut*.

Contemporan lui Mircea Eliade ca romancier modern, Mihail Sadoveanu foloseşte istoria ca pretext al mitologiei. Şi în *Creanga de aur* reprezintă figura mitologică unificatoare a tensiunii tragice dintre istoria ca destin individual şi istoria ca destin colectiv. Contemporan şi al lui Jung, Sadoveanu îşi transformă romanele în meditații asupra sacrificiului eului individual în sinele colectiv, prin figura tutelară a visului arhetipal. *Creanga de aur*, însemn al monarhului sacerdot, îl purta pe Eneas cel din epopee spre destinul său, sacrificând iubirea Didonei, un scenariu rescris de împărătița Maria şi Kesarion Breb.

Metaficțiune istoriografică, anticipând teoriile Şcolii de la Annales, este romanul sadovenian *Nunta domniței Ruxanda*, al carei protagonist este un personaj marginal din Marea Istorie oficială. Pârcălabul Soroceanu, al cărui portret este schițat în Cronica lui Miron Costin, devine personaj central în roman, reflector lucid şi sarcastic al ideilor şi evenimentelor din

BDD-A23576 © 2009 Editura Universității „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:02:07 UTC)

vremea lui Vasile Lupu. Dar şi înțeleptul mitologic, omul care se ridică deasupra frământărilor politice mărunte prin puterea de a înțelege tainele macrocosmosului.

Manifestări ale modernității târzii sunt romanele istorice-parabolă cultivate în spțiul totalitar comunist. *Relatare despre regele David*, de Stefan Heym sau romanele lui Ismail Kadare, cele mai reprezentative din categoria parabolelor istorice, folosesc trecutul, recuzita istorică (fie ea şi biblică) doar ca pretext pentru o reprezentare codificată a prezentului. Infuzată de mitologie, istoria va deveni însă şi o contrafață menită să ofere o salvatoare coerență unei lumi desacralizate, ale cărei valori au fost abuziv destrămate.

Dacă modernismul se află în căutarea unui mit unificator al tensiunilor ontologice, postmodernismul caută mitologii în istorii rescrise din multiple perspective neconvenționale, uneori ludice şi parodice. Oglinzile intertextuale borgesiene, romanele lui Julian Barnes (precum *Papagalul lui Flaubert*), *Numele trandafirului* de Umberto Eco sunt exemplele cele mai ilustrative în acest sens.Dar şi rescrierea istoriei din perspectiva antieroică, a marginalilor, a învinşilor, precum în romanul de ideologie feministă, *Cassandra*, al scriitoarei germane Christa Wolf.

Manierist, conform definiției pe care Gustav René Hocke o dă acestui termen, şi gnostic în descendența sa borgesiană postmodernismul deconstruieşte convențiile narațiunii istorice şi realiste prin deformatoare oglinzi metaficționale strălucit reprezentate în romanele lui Ştefan Agopian *Tobit*, *Sara* sau în *Manualul întâmplărilor*. Principala convenție a istoriei, cronologia, este abolită, personajele vorbesc înainte de a se naşte sau după ce au murit, au, fiecare dintre ele, istorii biografice alternative, timpul şi spațiul se dilată într-un regim oniric suprarealist. Iar scriitura fascinează prin spectacolul semnificantului, care diluează semnificatul „tare" al modernității.

Bibliografie:

Hutcheon, Linda, *Poetica postmodernismului*, Bucureşti, Ed.Univers,1997

McHale, Brian, *Ficțiunea postmodernistă*, Iaşi, Ed.Polirom, 2009

Paleologu, Alexandru, *Treptele lumii sau calea către sine a lui Mihail Sadoveanu*, Bucureşti, Ed.Cartea Românească, 2006

BDD-A23576 © 2009 Editura Universității „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:02:07 UTC)